

Андрусівський мир і його наслідки для державності України

В1666 році відбувся фактичний розкол єдиної української держави й почалася громадянська війна отримавшая назву: «Руїна». З Україною – як з державою переставали рахуватися.

Свідченням цього став Андрусівський мир 1667 р. – договір між Росією й Польщею про припинення польсько-російської війни 1654- 1667 р. за рахунок розчленування України, Укладений у с. Андрусів під Смоленськом. Цим перемир'ям Росія остаточно відмовилася від свого зобов'язання про допомогу Україні.

Ключові слова: «Руїна»/ громадянська війна/; Андрусівський мир 1667 р. – договір між Росією й Польщею; розчленування України.

В1666 году произошёл фактический раскол единого украинского государства и началась гражданская война, получившая название: «Руина». С Украиной – как с государством переставали считаться.

Свидетельством этого стал Андрусовский мир 1667 г. – договор между Россией и Польшей о прекращении польско-русской войны 1654– 1667 гг. за счет расчленения Украины, заключенный в с. Андрусово под Смоленском. Этим перемирием Россия окончательно отказалась от своего обязательства о помощи Украине.

Ключевые слова: «Руина»/ гражданская война/; Андрусовский мир 1667 г. – договор между Россией и Польшей; расчленение Украины.

The actual split of the indivisible Ukrainian state happened in 1666, and the civil war so-called "Ruin" began. Ukraine was not taken into consideration as a state.

The evidence of the was Andrusovsky peaceful argument in 1667 between Russia and Poland on ending Polish – Russian war /1654-1667/ on the account of the separation of Ukraine. It was signed in the village Andrusovo near Smolensk. Thus Russia completely refused from its duties to help Ukraine.

Key words: "Ruin"/ civil war /, Andrusovsky peaceful argument in 1667 between Russia and Poland, split of Ukraine.

На початку 1667 р. сталася одна подія, яка кардинально вплинула на становище Української держави, її національну єдність. 13 січня уряди Росії та Польщі підписали в с. Андрусові поблизу Смоленська перемир'я терміном на тринадцять з половиною років. Згідно з договором, де повністю ігнорувалися інтереси власне України, територія на правому березі Дніпра переходила під цілковиту владу польської корони. Тільки Київ з навколишньою місцевістю (кілька верст навкруги) передавався на два роки Росії. Польща їй же повертала Смоленськ, Сіверську землю, офіційно визнавала входження Лівобережжя до складу Російської держави. Білоруські землі залишалися у межах Речі Посполитої. Офіційне право управління Запорожжям зберігалось за Росією і Польщею. Насправді Запорожжя визнавало управління лише з боку Росії.

Стосовно Андрусівської угоди існують різні точки зору [2;3, С.382 -389;5, С. 131 -151;6, С. 276 – 286;7, С. 128-136;9, С.198-199.], серед них слід звернути увагу на точку зору професора Ключевського на те, що Речь Посполита і Московська держава і поява спільного ворога у вигляді османської Туреччини для обох сторін була „божим даром” [4, С.51-54].

Цю ж точку зору підтримав і В. Антонович, але він вважав що це був тільки перший крок в подальшому поділу України між Росією, Польщею і Туреччиною. Другим етапом були Бахчисарайський (1681-1682 рр.) і договір про «Вічний мир» (1686 р.) [1, С.151-152].

Якщо уважно подивитися на Андрусівську угоду можна прийти до висновку про те, що єдиною стороною яка виграла від неї і тоді, і в стратегічному плані була Росія.

На думку автора, *період від Слободищенського трактату до Андрусівської угоди став своєрідним водорозділом з якого почався поступовий, але незворотний процес ліквідації як молодій української так і стародавньої польської державностей.*

Виникає питання – що ж спонукало Росію і Польщу фактично ігнорувати Українську державу. На той час Україна поділилася на два гетьманства – Правобережне і Лівобережне. Починається період перманентної спустошливої війни – Руїни (1663–1687). Назва «Руїна» взята істориками з численних народних переказів та дум, що зазначають, як Україна доборолася «до краю, до Руїни».

Гетьманом Лівобережної України був Іван Брюховецький (1663–1668), Правобережної – Павло Тетеря (1663–1665). Обидва вони зажили собі недобру славу чужинських поплічників.

Таким чином з середини 60-х рр. XVII сторіччя Україна стає ареною російсько-польського протистояння, що добре відчувається в тактиці гетьманів і старшини, в поведінці яких усе більше проглядаються риси амбітності, егоїзму, ігнорування загальнонаціональних інтересів. Кінець кінцем це приводить до того, що в Україні виникає міжусобна боротьба, з якої мають зиск лише сусіди.

Незважаючи на те, ще протягом другої половини 60-х – першої половини 70-х років суспільне політичний розвиток козацької України характеризувався поліцентризмом політичної влади і розчленованістю її території, все ж формально продовжувала існувати єдина державна структура – Українська козацька держава. Вона припинила своє існування лише з ліквідацією державних інституцій у Правобережній Україні, що збіглося з падінням гетьманства П. Дорошенка. Вдалося зберегти державні інституції лише на території Лівобережжя, яке на правах автономії входило до складу Росії.

Наслідки «Руїни» для Української козацької держави були катастрофічними. В безупинній боротьбі козацької верхівки за владу були зруйновані державні основи – консолідація і єдність українського народу, з втратою яких вмирало головне – виборена свого часу Українська козацька держава.

Сучасний історик О.Субтельний, аналізуючи уроки Руїни та її політичні наслідки для української державності, робить такий висновок щодо причин невдач українців у той період :

1) внутрішні протиріччя між елітарними і егалітарними тенденціями розвитку козацького суспільства;

2) інтенсивний зовнішній тиск на ще не сформоване козацьке суспільство з боку Московії, Польщі і Туреччини – трьох наймогутніших держав Східної Європи;

3) відсутність у козаків виразно окреслених політичних цілей, а також відповідних інститутів ефективного управління всіма верствами українського суспільства. [8, С.200-201]

До цього варто лише додати, що політичні цілі у козаків були, але, очевидно, виявились не зовсім адекватними часу. Досить тільки пригадати те, що лише Україна в околі “наймогутніших держав Східної Європи” сповідувала ідеали республіканської демократії, в той час, як інші залишалися монархіями: конституційними, як Польща, чи абсолютними і самодержавними, як Росія і Туреччина. Треба підкреслити, що з іншого боку, в Україні весь час йшла боротьба двох форм правління: республіканської та монархічної. Монархізм проявлявся в прагненні правити без Генеральної ради та в намірах деяких гетьманів встановити спадковість їхньої посади. Тому трагедію української державності слід розглядати ще і під кутом зору різних політичних традицій, які формують врешті – решт національний менталітет у політичному сенсі. Тоді монархії були ще сильніші за ранні прояви демократизму.

Таким чином можна прийти до висновку про те, що найбільш впливовими причинами „Руїни” були внутрішні.

Коли укладався українсько-московський договір 1654 року, Україна була незалежною і мала всі ознаки, притаманні державі.: територію, що була державноорганізованою; населення, яке визнавало тільки владу гетьмана; гетьманський уряд, який здійснював владні функції на території України; власні збройні сили; самостійні міжнародні відносини і нарешті головне – своя держава.

Але після розколу на два гетьманства і „Руїни” державний лад України треба розглядати в двох вимірах: територіальному і в залежності від суб'єкта владних повноважень.

Фактично, за рідким винятком, українські гетьмани і їх прибічники з одного боку тим чи іншим чином намагались затримати цей процес, з іншого сприяли його розвитку. Всі вони заявляли про свої добрі наміри, але для України складалась ситуація згідно біблейського виразу : „ ... найкращими намірами вимощено шлях до Аду”. Виходячи з цього можливо прийти до висновку що занепад єдиної держави, внутрішні чвари все це наслідок того, що починаючи з Андрусів сусіди України перестали нею рахуватися.

Бахчисарайський мирний договір, укладений 13 січня 1681 р., а ратифікований у 1682 р., про 20-річне перемир'я Росії з Туреччиною та її васалом Кримським ханством головним чином повторював положення угоди в Андрусові. Договір про «Вічний мир» 26 квітня (6 травня) 1686 р. між Росією і Польщею знову підтвердив рішення попередніх угод (починаючи з Андрусівської) про поділ України.

Українському народу не судилося добитися в той час створення в етнічних межах свого проживання незалежної соборної держави. Вдалося зберегти державні інституції лише на території Лівобережжя, яке на правах автономії входило до складу Росії. Все ж таки занепад і фактичний розкіл, завдяки діям старшини, привело до того, що з Україною починаючи з подій 1667 року перестали рахуватися.

За вище названими угодами українська територія була поділена на три частини: Лівобережжя, Правобережжя та Запорізьку Січ початок цьому Андрусівське перемир'я 1667 року.

Лівобережна Україна залишалася у складі Московської держави. Згідно з Березневими статтями тут зберігся апарат влади та управління, який склався в роки Визвольної війни. Фактично ж Лівобережжя складалось з трьох незалежних частин ГЕТЬМАНЩИНА, ЗАПОРІЗЬКА СІЧ, СЛОБІДСЬКА УКРАЇНА. Кожна з цих частин мала свій устрій й правовий статус.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991 – С.151-152 .
2. Галактионов Й.В. Из истории русско-польского сближения в 50-60-х годах XVII века (Андрусовское перемирие 1667 г.). – Саратов, 1960.
3. Галактионов Й.В. Россия й Польша перед лицом турецко-татарской агрессии в 1667 г. // Россия, Польша й Причерноморье в XV – XVIII вв. -Москва, 1979. – С.382 -389.
4. Гуржій О.І. Українська козацька держава в другій половині XVII ст. – XVIII ст. – К.,1996 – С.51-54.
5. Савич О.А. Андрусівське перемир'я 1667 р. // Наукові записки Інституту історії та археології АН УРСР. – Кн. 2. – К., 1946. – С. 131 -151.
6. Санін Г.А. Правобережная Украина и русско-польские переговоры 1667 г. в Москве //История СССР. – 1970. – № 1. –С. 128-136.
7. Санін Г.А. Русско-польские отношения 1667 – 1672 гг. й крымско-турецкая политика в Восточной Европе // Россия, Польша й Причерноморье в XV-XVIII вв. – Москва, 1979. – С. 276 – 286.
8. Субтельний О. Україна: історія – К., 1993 – С.200-201.
9. Нартов В.В. Найвидатніші гетьмани та кошові отамани України. -. Х.,2007 – С.198-19